

Crònica lleidatana

Diari independent

divendres, 12 d'abril de 2003

L'ensorrament, ahir al matí, d'una casa al carrer Galera del nucli antic de la ciutat s'ha saldat amb quatre víctimes mortals. Unes trenta persones van ser desallotjades dels números adjacents. A hores d'ara encara romanen a l'allotjament facilitat per la Paeria. Entre els afectats hi ha una gran inquietud ja que els veïns de l'immoble sinistrat s'havien queixat en nombroses ocasions de les esquerdes aparegudes en l'edifici.

SEMPRE SURT DEL DESPATX de la Jarne amb un nus a l'estómac i el cap com un timbal. Cada vegada que parlen de possibles temes acaben en terra de ningú. Després d'haver fet un curs d'especialització sobre la gestió de la memòria en la societat del coneixement, li sembla que potser li agradaria fer la tesi doctoral. Fa dies que la professora li va apuntant les diferents possibilitats de recerca però mai no s'acaba de decidir del tot. Avui li ha comentat que podria treballar algun aspecte de les sociabilitats populars i la construcció de processos identitaris. Li diu que és un camp força verge i que, quan se'n parla, sovint es fa a partir d'idees preconcebudes i de tòpics acrítics i acomodaticis. L'anàlisi d'una societat preindustrial que en el transcurs del segle xx s'ha introduït en els mecanismes capitalistes, com és el cas de la lleidatana, li pot oferir unes reflexions d'allò més suggerents. El fet que hagi cursat la llicenciatura d'Història li garanteix moltes eines interpretatives per a un àmbit com aquest.

L'escena es repeteix cada dos o tres setmanes. Ella sempre s'acaba atabalant i no hi ha manera que s'aclareixi i prengui una decisió. I la professora ja s'està començant a posar nerviosa, i amb raó. Aquesta xiqueta no sap què vol i, a més, té la sensació que sempre acaba fent el que li dona la gana.

Amb tot, aquesta dona amb problemes de sobrepès però sobretot d'autoestima no pot evitar tindre-li afecte. És ben cert que mai no ha sigut una alumna brillant, ni tampoc no ha fet grans esforços per fer-se notar, però la seua rialla dolça i els ulls nets li estoven uns músculs que sempre té en posició defensiva. Li acaba dient que s'ho rumii i que d'aquí a quinze dies un cop hagi tornat d'un congrés que té a Salamanca en poden continuar parlant.

Mentre surt de la Facultat de Lletres, a la Rambla d'Aragó, abans Passeig de Boters, l'Ariadna recorda que sa mare li ha demanat que passi pel pis on vivia la padrina, al carrer Galera. Fa un parell d'anys es va morir d'un atac de feridura i des de llavors no s'hi han atansat. La mare sempre diu que hi ha de passar i sempre acaba deixant-ho córrer. Però resulta que fa una setmana es va enfonsar la casa del costat i ves a saber com acabarà tot allò.

L'Ariadna pensa que ara és un bon moment. No té res millor a fer. Avui havia quedat amb l'Ona per anar juntes a la fira sobre herbes remeieres recuperades que fan a la plaça de Sant Joan, però finalment ha marxat a Barcelona per lliurar l'últim treball a la Massana. Anar-hi sola no li ve de gust. Decidit. S'adreça a ca la padrina, s'esbargirà de la trobada amb la Jarne i la mare ja no l'emprenyarà més.

Quan hi arriba veu tot de cotxes de la Guàrdia Urbana i un parell d'ambulàncies. Des del carrer de Boters ja es respira inquietud i mala llet. Fa una estona s'ha esfondrat una altra casa i encara no s'ha aclarit si hi ha víctimes mortals. No seria pas la primera vegada. Un niu de fotògrafs de premsa i càmeres de televisió ho immortalitzen.

—Avui sí que serem una notícia —diu una veïna encesa a un noi que se li atansa amb el micro.

—Si no hi ha pedregades, alguna ganivetada i calamitats com aquesta, Lleida no surt mai aumon.

—Quan a l'hivern portem uns quants dies de bòria també, no te n'oblidos —remata la Vicenta, la pollera.

Entre les runes, nois senegalesos remenen per veure què hi troben mentre la Guàrdia Urbana els ordena que fotin el camp.

La indignitat del carrer Galera i l'amplitud amable de la Rambla d'Aragó estan a poc més de cinquanta metres de distància l'una de l'altra però s'ignoren mútuament. Amb aquests pensaments arriba a ca la padrina. Escales escantellades amb esgraons estrets i altíssims —més que els *steps* amb què es baralla al gimnàs— plenes de llepades. Unes parets florides d'humitat l'acompanyen fins al tercer pis. Baranes rovellades que fan angúnia de tocar. Al pis de sota viu un llauner, amb més de vuitanta anys a sobre i que a penes surt de casa. El quart és un pis okupat per una colla inconfessable de gambians que de tant en tant li puguen de la botiga del Moha una barra de pa o alguna carallotada que li convingui. Fan d'improvisats assistents socials perquè la de l'Ajuntament hi passa quan pot. La resta de l'immoble és un eixam que cau a trossos.

El silenci, la foscor i la decrepitud de l'escala l'ofeguen. Abans d'entrar al pis decideix pujar al terrat per comprovar en quin estat es troba la piscineta de les tardes d'estiu. La padrina li explicava que molt abans que tothom tingués rentadores a les cases, les dones hi pujaven per torns a rentar la roba al safareig. No sap per quins motius, però el fet és que va viure molt temps amb els padrins, el Félix i la Tresina. Recorda que li agradava molt aquell piset, amb les rajoles que tenien uns dibuixos que semblaven flors. S'hi passava hores endinsant-se en aquelles formes que se l'enduien a territoris inexistents. En repassava les línies amb els ulls mentre s'imaginava una maneta que les perfilava al cel del trebol. El menjadorete era tan minúscul que amb la taula parada al mig gairebé no deixava espai per a moure's, i els padrins s'hi desplaçaven de costat, sobretot ell, sempre amb problemes per recol·locar la panxa entre la taula, les cadires i la paret. El quadre que representava la Santa Cena

vigilava el bufet d'on la padrina treia la rajola de xocolata que amb pa sucat amb oli i sal li feia per berenar.

El record de la xocolata se li agreja de sobte en veure que aquell quarto que amagava la piscineta infantil és ara una mà de runa que descaradament s'escampa per un terrat sembrat d'esquerdes. El safareig jau pacient en un racó asclat per la meitat sense contemplacions. La tendresa dels records es reformula en una ganyota davant tanta devastació. Se'n torna i baixa al tercer.

Un cop hi entra, l'olor de resclosit la tira enrere i els dos dits de pols que hi ha per tot arreu l'empenyen a pensar que ho acabarà fotent tot al vent. Els apòstols de la Santa Cena s'han fet gairebé invisibles per culpa d'unes persistents teranyines que fan de cortines. Els dibuixos de les rajoles són completament intel·ligibles. Un mirall marronós, tot picat, contempla impassible tanta destrucció irreparable.

Obre els calaixos del bufet, el primer ple amb rebuts de la llum que la padrina no volia llançar mai per si de cas. Tot barrejat amb receptes del metge de capçalera que cohabitaven amb recordatoris dels enterraments d'alguns veïns. En el següent, una postal d'Eivissa enviada per la mare datada el setembre de 1980. La mare a Eivissa? Un hule de quadrets deslluïts amb les vores esfilagarsades i unes piles ves a saber si usades o per estrenar però en tot cas ja inservibles completen l'estoc d'ancorios que s'amunteguen sense pietat. Al calaix de sota un endoll rovellat, unes estisores de cosir, una cinta mètrica, una capseta de plàstic plena d'agulles de cap, un tros d'espelma, la garantia més que caducada d'una nevera, uns tovallons esgrogueïts, un bolígraf amb la tinta assecada... Ja en té prou.

Entra al quartet on sempre hi va veure aquella calaixera que de petita li semblava enorme. És tan vella que només pot obrir els calaixos sacsant-los amb força. No hi ha manera que les fustes llisquin per les guies com Déu mana. A sobre, coixeja. Té el marbre esquerdat però segueix observant severament tot el que l'envolta.

Enmig de tantes molles de memòria sense sentit, l'Ariadna veu la fotografia d'una dona. El paper està tan gastat que li fa l'efecte que se li desfarà als dits si no l'agafa amb prou cura. No sap pas qui és. S'assembla a la repadrina però amb una cara molt més dolça. Va molt mudada. Un vestit gris perla de seda amb acabats de puntes finíssimes al coll i als punys dona forma a la imatge d'una dona molt jove plena d'il·lusió.

La dona duu el cabell recollit en una petita castanyeta. Ni una engruna de maquillatge, porta unes arracades que devien ser prou bones i que il·luminen una pell extraordinàriament blanca i neta. Al revers de la fotografia, una dedicatòria:

“Con afecto, Joaquín.”

Encuriosida, la troballa l'ànima a seguir remenant a la recerca d'algun hipotètic tresor. Desordena el desordre dels dos primers calaixos. El que està en millors condicions només és ple de tovalloles, de llençols esgrogueïts puntejats amb el nom d'Anna, unes estovalles brodades amb *filtré* i una vànova de ganxet.

Quan és a punt de donar per tancada la investigació de tants rosangos, descobreix esverada una xapeta en un raconet de l'últim calaix. És la insígnia dels falangistes amb el jou i les fletxes. Se n'ha fet un tip de veure'n als llibres d'història del franquisme. L'Ariadna no se'n sap avenir. Qui havia estat fatxa a la seua família? I si ho hagués estat la repadrina Antonieta? Ningú no li n'havia dit mai res, potser per prudència, potser perquè no es fes malbé el seu record. Ben pensat, no seria una possibilitat que s'hagués de deixar de banda. El seu caràcter adust i sempre malhumorat encaixaria prou amb un probable passat falangista. Almenys això era el que en alguna ocasió havia sentit dir a la padrina, que sa mare era tot un caràcter.

Per avui ja en té prou. Agafa la carpeta dels apunts rebotida, es fica la xapeta del jou i les fletxes a la butxaca

de la caçadora de cuiro heretada de la mare i surt a l'escala vigilant de no caure per aquells esgraons asserrats.

El carrer està més esvalotat que fa una estona. Els pitjors auguris s'han complert. Tres víctimes mortals i un ferit molt greu que acaba de ser traslladat urgentment a l'Hospital Arnau de Vilanova. Els morts són un matrimoni que hi vivia des de sempre i el net de dos anys. D'uns mesos ençà hi tenien un dels fills, que es veu que s'havia separat, amb el nen. L'Ariadna sent com algú explica que al fill l'havien fet fora del pis on vivia, que no el podia pagar des que s'havia quedat sense feina i que la seua exdona està ingressada a l'Hospital Provincial per una depressió crònica. Quan ha passat la desgràcia l'home havia sortit a fer un *remiendo* a una casa del carrer Sant Carles. El ferit greu és una dona marroquina que treballa tothora fent feines a les cases i avui havia demanat festa a una de les mestresses perquè havia d'anar a les oficines d'Estrangeria a lliurar els papers perquè puguin vindre les seues filles, de deu i onze anys. Des que se l'ha endut l'ambulància no se'n sap res més.

L'Ariadna se n'allunya en direcció a la Rambla d'Aragó. No para de pensar en les imatges del carrer i en les que la seua memòria ha activat des que ha entrat a la casa del carrer Galera.

Tanmateix, tot l'ànim emboirat que se li ha instal·lat en el transcurs d'una hora i mitja, se li escampa de sobte quan s'adona que és dijous, l'únic dia de la setmana que pot fer pilates amb el Pol. Un dia d'aquests se li atansarà amb l'excusa que li sembla que, segons com es mou, li fa mal l'esquena. Que com que sempre va taaan cansada, creu que té alguna contractura, i a veure si a partir d'aquí la cosa va fluint. Si no s'espavila farà tard i no es podrà posar a primera fila davant el monitor. A més, amb el dia que porta està superestressada. Nota que li fa falta una classe d'estiraments, rotllo cos-ment i tal.

I

AVUI HA REBUT LA VISITA DE LA MUNDETA. Feia uns tres mesos que no en sabia res i, com sempre, gràcies a les gestions de mossèn Josep, s'han pogut veure un *ratet*.

“Amb quatre, ni'l dimoni no hi pot batre”, pensa en veure-la.

Li ha fet l'efecte que camina una mica més encorbada. Criar quatre fills i apuntalar la casa amb el tros mig erm ha de ser molt dur fins i tot per a una pageseta de vint-i-cinc anys tan endurida com ella. Sort que ha vingut a Lleida amb la tartana del Ginio de cal Mingueretxo. Després d'aquella desgràcia, ell i la seua dona, la Bepa, són dels pocs veïns que la continuen tractant com si res.

La majoria de la gent la mira com si estigués empestada sense ni mica ni molla de compassió per les criatures, i això que la gran, l'Antonieta, amb prou feines arriba als cinc anys. Quan li claven alguna mirada o li fan algun rebuf s'encongeix com una cuqueta. Per això ja fa un temps que va prendre el determini que quan ha de rentar la roba se'n va al safareig del camí de l'Embut en comptes del que hi ha al costat de la plaça. Hi va quan és negra nit. I a l'hivern encara es fa més dur perquè allí hi ha més gel per trencar i els penellons de les mans s'escarmenten d'allò més. Però

almenys s'estalvia de veure ningú i, de pas, aprofita que la canalleta ja la té tota dormint. Si ha d'anar a l'hortet que tenen vora l'era, s'estima més donar tot el tomb pels afores per no trobar-se cap d'aquelles veïnes que ho escaldufen tot. Els diumenges entra a l'església quan mossèn Josep ja ha començat la missa i s'asseu en el banc que hi ha al raconet del fons.

Les passa magres. Ja no va a cap casa a ajudar a fer el mandongo. Abans sempre estava molt sol·licitada i a canvi rebia un bon tros de cansalada i unes botifarres negres que feien de molt bon passar. A vegades, fins i tot un senyalet del confitat de la tupina. Les cases més fortes del poble de tant en tant també la requerien per cosir, per ajudar a la cuina algun dia important o per fer dissabte a fons i donar un cop de mà a les minyones. Ara és com si estigués morta. Ningú no se'n recorda de les mans de plata que té ni del sac de feina que està feta. Tothom ha oblidat com de bé fa tot allò que se li encomana.

Fa tres anys que dura el malson. Una nit mentre sopaven, va irrompre una parella de la Guàrdia Civil acusant el Jaume d'haver mort un noi dels Alamús als voltants del tossal de la Moradilla. Es veu que tornava d'una fira que havia tingut lloc a Alcoletge on havia venut quatre bous a un pagès d'Alcarràs que li havien proporcionat un bon grapat de bitllets. De res no va servir que el Jaume digués i tornés a dir que havia estat tot el dia cavant al tros. Ningú no ho podia confirmar, tret de la dona. I el seu món, que fins llavors s'havia dibuixat entre Montoliu i el Cogul, es va eixamplar amb la presó de Lleida. Distàncies curtes farcides d'aprenentatges de supervivència.

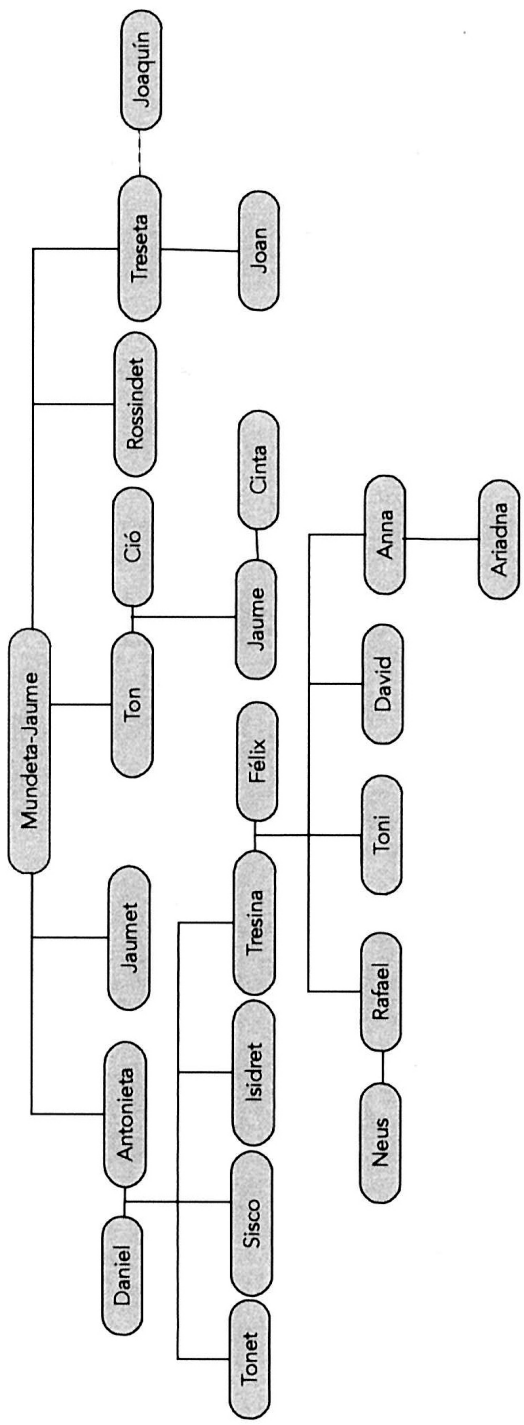
Cabaler de cal Coixet de Montoliu, s'havia casat amb la Mundeta, pubilleta del Cogul, si fa no fa tan pobra com ell. Ella va posar la casa amb els animals, quatre oliveres pel gasto, un camp no gaire gran d'ordi i ell les ganes de treballar. Alt i prim com un filaberquí, tenia una aparen-

ça fràgil i pròxima, reforçada per quatre pèls distrets a la barba, i que casava perfectament amb el posat empetitit de la Mundeta. De seguit es va encantar amb aquella carona dolça que, tot i el mocador que només es treia per dormir, lluïa enmig de tanta negror. Sempre a punt amb el mocador al cap i el davantal per fer bé les coses i no espatllar-les més del que ja ho estaven. No s'imaginava pas que el món pogués anar d'una altra manera.

El dol l'havia acompanyat des que tenia deu anys. Amb la mare morta per culpa d'un mal dolent i un pare que sense la dona s'anava apagant poquet a poquet, la Mundeta es va fer gran de la nit al dia i en el temps que dura un esternut va aprendre que si la vida fins llavors havia estat complicada a partir de la pèrdua seria un camí ple de pedres que havia de passar tota sola.

Va créixer abans d'hora i va patir abans d'hora. Tot concentrat en un cos menut. Així que quan la Bepa li va explicar que coneixia un cabaler de Montoliu, jove i amb empenta, no hi va donar gaires tómb. Pubilleta pobra, cabaler pobre. El festeig centrat a aclarir les quatre coses fonamentals no es va allargar més de dos mesos. I assegurats uns mínims de respecte i confiança, no calia més temps per començar a compartir penúries, suors i alguna esperança.

Sense preàmbuls, mossèn Josep els casava un dia d'hivern de 1897 a les sis del matí i també sense preàmbuls es van posar a treballar. Ni vestit negre va caldre que se'n fes. El primer estiu de casats, mentre el Jaume passava la dalla per segar, la Mundeta rere seu en gavellava les espigues. Ella feia de mosso, d'esposa que atenia el marit i de filla que cuidava el pare. Arrossegava la panxa de sol a sol fins que un dia la vida que bategava dintre va deixar d'existir. No havia arribat als set mesos. Ella, ben just als dinou anys. Cada cop més menuda, cada cop més encongida, va tornar a gavellar rere el Jaume. Era l'any del gran desastre en què

© del text: Antonieta Jarne Mòdol, 2021
© d'aquesta edició: Pagès Editors, SL, 2021
Sant Salvador, 8 - 25005 Lleida
www.pageseditors.cat
editorial@pageseditors.cat
Primera edició: març de 2021
ISBN: 978-84-1303-250-4
DL: L 65-2021
Imprès a Arts Gràfiques Bobalà, SL
www.bobala.cat

-‡ imprès a **lleida** ▶-

Qualsevol forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra només es pot fer amb l'autorització dels seus titulars, llevat de l'excepció prevista per la llei. Adreceu-vos a CEDRO (Centro Español de Derechos Reprográficos, <www.cedro.org>) si necessiteu fotocopiar, escanejar o fer còpies digitals de fragments d'aquesta obra.